

Daniel Defoning Robinzon Kruzo Asari Hamda Unda Yoritilgan Timsollar

Subxonova Nozigul Maqsud qizi¹

Annotatsiya: Daniel Defoning Robinzon Kruzo asari hamda unda yoritilgan timsollar maqolasi Daniel Defoning mashhur “Robinzon Kruzo” adabiy asarida tasvirlangan qahramon xarakterining chuqur tahliliga bag’ishlangan. Ushbu maqola romanni to’ldiradigan turli xil qahramonlar tarkibini har tomonlama o’rganishga kirishadi, xususan, Robinzon Kruzoning bosh qahramoni va uning sarguzashtlari davomida duch kelgan boshqa shaxslar bilan o’zaro munosabatlariga alohida e’tibor qaratadi. Maqola inson qahramonlarining shaxsiy xususiyatlarini, jumladan, Kruzoning rivojlanishi, xislatlari, munosabatlari va psixologik jihatlarini o’rganish orqali romanning hikoyaviy doirasidagi individual o’ziga xosliklarning murakkab o’zaro bog’liqligini ochishga qaratilgan. Maqolada Defoning “Robinzon Kruzo”dagi inson tabiati, axloqiy dilemmalar va ekzistensial mulohazalar tasvirini nozik tadqiq qilish orqali adabiy durdona asaridagi o’zaro ta’sirlar va xarakter dinamikasi asosida yotgan chuqur tematik asoslar va psixologik teranliklar yoritilgan. Romandagi inson qahramonlarining shaxsiy xususiyatlarini tahlil qilish orqali ushbu ilmiy maqola Defoning insoniyatning qiyinchiliklar va o’z-o’zini kashf etishdagi g’alaba va musibatlari singdirilgan psixologik nozikliklar, gumanistik izlanishlar va axloqiy metamorfozalarni yoritishga intiladi.

Kalit so’zlar: Robinzon Kruzo, izolyatsiya, o’z-o’zini kashf qilish, orol, yolg’izlik, psixika, tahlil, ruh, do’stlik, to’siq, tabiat.

Daniel Defo o’zining “Robinzon Kruzo” romani bilan mashhur bo’lgan sermahsul ingliz yozuvchisi 1660-yilda Londonda tug’ilgan va 1731-yilda vafot etgan. U turli martabalarga ega bo’lgan, jumladan, savdogar, siyosiy risolachi va hukumat agenti sifatida faoliyat olib borgan. Daniel Defoning hayot yo’li, sarguzasht, bahslar va adabiy yutuqlarga boy edi. Defoning erta hayoti noaniqlik va g’alayon bilan o’tdi. U yozuvchi sifatida muvaffaqiyatga erishgunga qadar turli kasblar, jumladan savdo, jurnalistika va boshqa turli faoliyatlar bilan shug’ullangan. Daniel Defoning adabiy hayot yo’li yangilik, tortishuvlar va ingliz adabiyotiga doimiy ta’sir ko’rsatishi bilan ajralib turardi. Defo o’zining adabiy faoliyatini badiiy adabiyotga o’tishdan oldin jurnalist va siyosiy pamfletchi sifatida boshlagan.

Uning romanlari, ocherklari va publitsistik asarlarida uning jamiyat, siyosat va insoniyat tajribasini sinchkovlik bilan kuzatishlari aks etgan. Defoning yozuvchilik karyerasi 18-asrning boshlarida, u doimiy ravishda siyosiy risolalar va insholar chiqarishni boshlaganida boshlandi. Bu asarlar uni ko’pincha hukumat bilan muammoga duchor qildi, lekin bu uning dadil va qo’rqmas yozuvchi sifatida obro’sini oshirishga yordam berdi. “Robinzon Kruzo”dan tashqari Defo “Moll Flanders”, “Vabo yili jurnali” va “Roksana” kabi ko’plab romanlar yozgan. Ushbu romanlar individualizm, axloq va ijtimoiy tanqid mavzularini o’rganib, Defoning yozuvchi sifatida ko’p qirraliligini namoyish etadi. Shuningdek, u savdo va iqtisoddan tortib din va axloqgacha bo’lgan mavzularda ko’plab siyosiy risolalar va insholar yozgan. Defoning publitsistik asarlari, jumladan, siyosiy risolalari va ocherklari ham xuddi shunday ta’sir ko’rsatdi. Uning savdo-sotiq, iqtisod va din kabi zamonaviy muammolarga oid keskin sharhi jamoatchilik fikrini shakllantirishga yordam berdi va zamonaviy jurnalistika uchun zamin yaratdi.

Defo ijodi kundalik hayotni real tasvirlash, inson tajribasini o’rganish bilan ajralib turadi. Uning yozuvi yorqin qahramonlari, jozibali hikoya uslubi va ijtimoiy sharhlari bilan mashhur. Defoning ingliz adabiyotiga ta’sirini ortiqcha baholab bo’lmaydi. Uning romanlari romanning adabiy shakl

¹ English filology department, Bukhara State University

sifatida ommalashishiga yordam berdi va bugungi kunda ham o'qilib, o'rganilmoqda. Bundan tashqari, Defoning jurnalistik faoliyati zamonaviy jurnalistikaga asos solgan va uning siyosiy asarlari o'z davrining siyosiy nutqini shakllantirishga yordam bergan. Adabiy muvaffaqiyatga qaramay, Defoning hayoti oson emas edi. U hayoti davomida moliyaviy qiyinchiliklarga, huquqiy muammolarga va shaxsiy fojialarga duch keldi. Shunga qaramay, u 1731-yilda vafot etguniga qadar sermahsul yozishda davom etdi. Defoning yozuvchi va ijtimoiy sharhlovchi sifatidagi merosi bugungi kungacha saqlanib kelmoqda. Uning romanlari, esseylari va risolalari o'zlarining aql-zakovati, zukkoligi va doimiy dolzarbligi hayrat bilan o'rganilmoqda. Faoliyati davomida tanqid va munozaralarga duch kelganiga qaramay, Defoning adabiy merosi saqlanib qoldi. Uning asarlari jozibali hikoyalari, yorqin personajlari va chuqur ijtimoiy sharhlari uchun o'rganilmoqda.

Daniel Defo buyuk iste'dod va ta'sirga ega yozuvchi edi, uning ijodi bugungi kunda ham o'rganilmoqda va qadrlanmoqda. Uning roman, ocherk va risolalari o'z davrining ijtimoiy-siyosiy muammolariga o'ziga xos oyna ochadi va insoniyat tajribasi haqida qimmatli fikrlar beradi. Defoning eng mashhur asari "Robinzon Kruzo" 1719-yilda nashr etilgan va birinchi ingliz romanlaridan biri hisoblanadi. Roman ko'pincha insoniy holat va yashash uchun kurashning metafora sifatida tilga olinadi. Cho'l orolda halokatga uchragan kema halokati va uning omon qolish uchun kurashi haqidagi hikoya kitobxonlar orasida aks-sado berdi va Defoni mohir hikoyachi sifatida namoyon etdi. Romanning yolg'izlik, omon qolish va o'z-o'ziga ishonish mavzulari o'quvchilar va olimlar tomonidan o'rganilib, qadrlanib kelinmoqda. Roman bir zumda muvaffaqiyat qozondi va bugungi kungacha ingliz adabiyotining klassikasi bo'lib qolmoqda.

Daniel Defoning "Robinzon Kruzo" asarida bosh qahramon kimsasiz orolda omon qolish va o'zini o'zi kashf qilish yo'lidagi mashaqqatli sayohati davomida turli tuyg'ularni boshdan kechiradi. Mana, romanda tasvirlangan his-tuyg'ularning ba'zilar va matndan tegishli iqtiboslar:

1. Qo'rquv: Kruzo kema halokatga uchraganida va kimsasiz orolda qolib ketganida qo'rquvni boshdan kechiradi. 4-bobda u o'zining dastlabki reaksiyalarini tasvirlab, "Men qo'rquvdan o'lishga tayyor edim".
2. Yolg'izlik: Kruzo orolning yagona yashovchisi sifatida haddan tashqari yolg'izlik va yakkalik bilan kurashadi. 1-bobda u "Yolg'iz edim, kimsasiz qoldim" deb kuylaydi.
3. Umid: O'zining og'ir sharoitlariga qaramay, Kruzo omon qolish uchun umid va qat'iyat hissini saqlaydi. 7-bobda u shunday aks ettiradi: "Men tirik edim; mening barcha kemalarim kabi cho'kib ketmadim".
4. Minnatdorchilik: Kruzo o'zini o'zi boshqarishni va yangi muhitga moslashishni o'rganar ekan, u yo'lida kelgan resurslar va imkoniyatlar uchun minnatdorchilik his qiladi. 15-bobda u minnatdorchilik izhor qilib, "Men kamtarin va samimiy minnatdorchilik bildirdim".
5. Afsuslanish: Kruzo o'tmishdagi qarorlar va ularning oqibatlari uchun pushaymonlik va aybdorlik hissi bilan ham kurashadi. 6-bobda u otasiga bo'ysunmasligi haqida o'ylaydi va tan oladi: "Boshqa o'ylashdan hech qanday afzallik yo'q edi".
6. Chidamlilik: Kruzo o'zining sinovlari va qiyinchiliklari davomida qiyinchiliklarga chidamlilik va qat'iyatni namoyish etadi. 3-bobda u shunday deb aytadi: "Men chodirimni olib tashlashga qaror qildim".

"Robinzon Kruzo"da tasvirlangan bu his-tuyg'ular romanning hissiy chuqurligi va murakkabligiga hissa qo'shib, qahramonning begona muhitda omon qolish va o'z-o'ziga ishonish, muammolarini hal qilishda ichki kurashlari va o'sishi haqida tushuncha beradi. Defoning bu his-tuyg'ularni tasvirlashi hikoyaga boylik va haqiqiylikni qo'shib, o'quvchilarga chuqur va insoniy darajada aks ettiradi. Daniel Defoning "Robinzon Kruzo" romanida insoniyat ramzi Kruzoning boshqalar bilan rivojlanayotgan munosabatlari, xususan, kimsasiz orolda qutqarib qolgan va do'stlashgan Jumavoy bilan munosabati, uning axloqiy o'sishi va hamdardlik tuyg'ulari orqali tasvirlangan. Dastlab, Kruzoning sayohati uning kimsasiz orolda omon qolish uchun yakka kurashi bilan tavsiflanadi. Biroq, voqea davom etar ekan, Kruzoning o'zi qutqaradigan va do'stlashadigan mahalliy odam Juma bilan uchrashishi uning o'sib

borayotgan insoniyligi va boshqalar bilan aloqasi ramzidir. Jumavoy bilan bo'lgan munosabati orqali Kruzo madaniy tafovutlardan tashqarini ko'rishni o'rganadi va boshqa odamlarga nisbatan g'amxo'rlik va hamdardlik tuyg'usini rivojlantiradi.

Kruzo o'sib borayotgan insoniyligini ko'rsatadigan muhim daqiqalardan biri, u Jumavoyni bir guruh kanniballar tomonidan qurbon bo'lishdan qutqarganida namoyon bo'ladi. Kruzo o'sib borayotgan munosabatni rahm-shafqat va hamdardlik harakati uning inson hayotining qadr-qimmatini tobora ortib borayotganini tan olishini va muhtojlarga yordam berishga tayyorligini ko'rsatadi. Romanda Kruzo o'z harakatlarining ahamiyatini va uning axloqiy o'sishiga ta'sirini e'tirof etib, ushbu voqea haqida fikr yuritadi: "Men uni ko'tarib, nima rejalashtirganimni aytdim; ular uni o'ldirmasliklarini va men uni men kabi ozod qilishimni; u tiz cho'kib, yerni o'pdi va boshini yerga qo'ydi va meni oyog'imdan ushlab boshiga oyog'imni qo'ydi ..."

Ushbu parcha Kruzo o'sib borayotgan munosabatni rahm-shafqat ko'rsatish, unga teng huquqli munosabatda bo'lish va zaif bir lahzada yordam qo'lini cho'zish qarorini ta'kidlaydi. Ushbu orqali Kruzo o'zining insoniyligi va hamdardlik qobiliyatini namoyish etadi, madaniy va til farqlariga qaramay, o'zi va Juma o'rtasidagi umumiy insoniylikni tan oladi. Kruzo o'sib borayotgan munosabatda boshqalarga yordam berish yoki uni himoya qilish uchun o'z xavfsizligini xavf ostiga qo'yishda fidokorlik va fidoyilik qobiliyati uning asil insoniyligi va rahmdilligini namoyish etadi. Kruzo duch kelgan qiyinchiliklarga va boshdan kechirgan qiyinchiliklariga qaramay, uning insoniyligi va odob-axloqini ta'kidlab, atrofda qilayotgan mehribonlik, tushunish va g'amxo'rlik ko'rsatishda davom etadi.

Bundan tashqari, roman davomida Kruzo o'sib borayotgan munosabatlari insoniyat mavzusini ulug'laydi, chunki u boshqa odamlar bilan muloqot qilish, hamkorlik qilish va birga yashashni o'rganadi. Ularning do'stligi va o'zaro hurmati ijtimoiy to'siqlar va madaniy tafovutlardan oshib o'tuvchi umuminsoniy aloqalarning ramzi bo'lib, barcha shaxslarni birlashtiruvchi fundamental insoniylikni ta'kidlaydi.

Roman davomida Kruzo o'sib borayotgan insoniyat ramzi uning rivojlanayotgan insoniylik tuyg'usini aks ettiradi. U ikkilanishlar bilan kurashadi, o'zining o'tmishdagi xatti-harakatlari haqida o'ylaydi va o'tmishdagi xatolari uchun yechim izlaydi. Uning xatti-harakatlari va qarorlari burch, mas'uliyat va boshqalarni hurmat qilish tuyg'usiga asoslangan bo'lib, uning rivojlanayotgan axloqiy vijdoni va insoniyligini namoyish etadi.

Umuman olganda, "Robinson Kruzo"da insoniyat ramzi o'z-o'zini kashf qilish va shaxsiy o'zgarish orqali, Kruzo insoniy aloqaning qadr-qimmatini, Kruzo o'sib borayotgan munosabatlari, axloqiy o'sishi va boshqalarga nisbatan mehr va rahm-shafqat xatti-harakatlari orqali namoyon bo'ladi. Ayniqsa, Jumavoy bilan bo'lgan munosabatida, hamdardlik, bu o'zaro aloqa orqali Defo insoniy xislatlar, hamdardlik va axloqning mustahkam kuchini ta'kidlaydi, bu individual tafovutlardan ustun turadi va insoniyatni qiyinchilik va izolyatsiya davrida birlashtiradi.

Daniel Defoning "Robinson Kruzo" romanida tinchlik timsoli Kruzo o'sib borayotgan tabiat bilan tinch-totuv yashashi, uning ichki xotirjamlik tuyg'usi, Kruzo o'z hayotida muvozanat va qoniqish hissiga erishganida boshdan kechiradigan xotirjamlik va uyg'unlik orqali nozik tarzda tasvirlangan. Romandagi tinchlik ramzi bo'lgan misollardan biri Kruzo o'sib borayotgan oroldagi yangi ish tartibi va tabiat bilan aloqasi tasvirlangan: "Men jimgina zavqlanish orqali, o'zim bo'lgan makonda oson va mamnun bo'lishni boshladim". Bu parcha Kruzo o'sib borayotgan osoyishtalik va qoniqish hissini aks ettiradi, chunki u atrofning soddaligi va go'zalligiga sho'ng'iydi, kundalik hayotida tasalli va mamnuniyat topadi. Uning oroldagi tabiat va tabiiy dunyo bilan aloqasi tashqi tashvishlar va chalg'itadigan narsalardan xoli tinch hayotni anglatadi, u yerda u ichki tinchlik va uyg'unlik tuyg'usini topa oladi.

Bundan tashqari, roman davomida Kruzo o'z-o'zini kashf qilish va o'zini o'zi tan olishga bo'lgan ichki sayohatini ichki tinchlik ramzi sifatida ko'rish mumkin. U o'tmishdagi xatolari bilan kurashar ekan, qo'rquvga qarshi turib, hozirgi lahzani qadrlashni o'rganar ekan, Kruzo o'zida tinchlik tuyg'usini topadi va orolda o'zining yolg'izligi bilan murosaga keladi. Bu ichki xotirjamlik uning o'z-o'zini anglash, o'z-o'zini bilan kelishish va oxir-oqibat, ichki uyg'unlik sari sayohatini aks ettiradi.

Kruzo va Jumavoy o'rtasidagi munosabatlar tinchlik ramzi sifatida ham ko'rib chiqilishi mumkin. Dastlabki madaniy va lingvistik farqlarga qaramay, ular barcha to'siqlarni yengib o'tadigan do'stlik va o'zaro hurmat rishtalarini shakllantirib, muloqot qilish, hamkorlik qilish va uyg'unlikda birga yashashni o'rganadilar. Ularning hamkorligi turli xil odamlar o'rtasidagi tushunish, hamdardlik va uyg'unlik salohiyatini namoyish etuvchi kelib chiqishi farqli bo'lgan ikki shaxs o'rtasida tinch-totuv yashash va hamkorlikni anglatadi. Bu elementlar birgalikda tinchlik mavzusini o'z-o'zini anglash, qabul qilish va o'zaro hurmat orqali erishish mumkin bo'lgan muvozanat, qoniqish va uyg'unlik holati sifatida tasvirlaydi. Kruzoning tabiat bilan o'zaro munosabati va uning atrof-muhit bilan tinch-totuv yashashga intilishi ichki xotirjamlik tuyg'usini yanada chuqurroq ifodalaydi. Kruzo duch kelgan qiyinchiliklarga qaramay, tabiat olami bilan aloqasida tasalli va mamnuniyat topadi. Qiyinchiliklar orasida tinchlik topish qobiliyati uning chidamliligi, topqirligi va ichki kuchini aks ettiradi. Roman davomida Kruzo kema halokatga uchraganidan so'ng kimsasiz orolda yolg'iz qolganini ko'radi. Dastlab, u omon qolish va og'ir muhitda izolyatsiya qilingan qiyinchiliklarni yengish uchun kurashadi. Biroq, vaqt o'tishi bilan Kruzo atrof-muhitga moslashishni va tabiat bilan uyg'unlikda yashashni o'rganadi. U kun tartibini o'rnatadi, ekinlarni yetishtirishni o'rganadi va yovvoyi hayvonlarni o'zlashtiradi, kundalik hayotida tinchlik va osoyishtalik tuyg'usini yaratadi.

Kruzoning oroldagi yolg'izligi unga o'z-o'zini o'ylash va shaxsiy yuksalish uchun vaqt beradi. U o'zining o'tmishdagi xatolari va qilmishlari bilan kurashadi, taskin va ma'naviy ma'rifat izlaydi. O'zining yolg'iz kechinmalari orqali Kruzo o'zida tinchlik tuyg'usiga erishadi, o'zining ichki kechinmalari bilan kelishadi va ichki uyg'unlikni topadi. Umuman olganda, "Robinzon Kruzo"dagi tinchlik ramzi Kruzoning o'z tevarak-atrofida tinchlik topish, tabiat bilan uyg'unlikda yashash, o'z-o'zini aks ettirish va shaxsiy o'sish orqali ichki tinchlik va osoyishtalik tuyg'usiga erishish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Bu ramz romanning omon qolish, qutqarish va insonning qiyin vaziyatlarda qoniqish va ma'no topish qobiliyati mavzularini ta'kidlaydi.

Iqtiboslar:

1. Paula R. Backscheider, "Daniel Defoe: His Life" (Johns Hopkins University Press, 1989).
2. John Richetti, "The Cambridge Companion to Daniel Defoe" (Cambridge University Press, 2008).
3. Maximillian E. Novak, "Daniel Defoe: Master of Fictions" (Oxford University Press, 2001).
4. J.A. Downie, "Daniel Defoe: His Life and Recently Discovered Writings"(Palgrave Macmillan, 2018).
5. John Mullan, "Daniel Defoe: A Critical Biography" (Penguin Books, 2002).
6. J.P. Hunter, "Daniel Defoe: His Life" (St. Martin's Press, 2016).
7. Paula R. Backscheider, "Daniel Defoe: His Life and Works" (Routledge, 2019).
8. Daniel Defo , "Robinson Crusoe " (1719)
9. Шалата О. "Робинзон Крузо" Дефо у светло библейной тематики // Слово I час. 1997. № 5. С. 53

